

Ninoslava Radić

Univerzitet u Istočnom Sarajevu

Pravni fakultet

O PROMJENAMA U TUMAČENJU TVORBENOG NAČINA SLAGANJA RIJEČI U SRPSKOJ LINGVISTICI 19. I 20. VIJEKA

Sažetak: Slaganje riječi kao tvorbeni način u okviru sistema tvorbe riječi srpskog jezika je od početka 19. vijeka, od kada počinje proučavanje tvorbe riječi kod nas, do danas prešlo put od zanemarene ili, u najboljem slučaju, skrajnute kategorije do potpuno ravnopravno tretiranog tvorbenog načina koji je u radovima zadnje generacije lingvista sveobuhvatno opisan, analiziran i klasifikovan. Autorka se bavi promjenama u razumijevanju tvorbenog načina slaganja i percepciji njegovog značaja u cjelokupnom sistemu tvorbe riječi kod autora srpskohrvatskog govornog područja različitih generacija. Jedna od pretpostavki iznesenih u radu jeste da su ove promjene dijelom nastale i kao posljedica preuzimanja stranih tvorbenih obrazaca u sistem slaganja riječi u srpskom jeziku: od turskih polusloženica, preko kalkova mahom njemačkih subordinativnih endocentričnih složenica do hibridnih složenica nastalih prema engleskom obrascu imenica + imenica.

Ključne riječi: slaganje riječi, tvorbeni obrazac, sraslice, polusloženice, kalkiranje, egzo/endocentrične složenice.

Uvod

Tvorbi riječi izvođenjem je u odnosu na tvorbu riječi slaganjam u domaćoj literaturi posvećivano mnogo više pažnje, što je sasvim razumljivo imajući u vidu tipološke karakteristike srpskog jezika.¹ Međutim, sa razvojem lingvistike kao nauke na našim prostorima i sa

¹ Tipološki gledano, srpski prema tehnikama građenja riječi spada u fuzijske a prema stepenu složenosti riječi u sintetičke jezike, što znači da se u obogaćivanju svog leksičkog fonda daleko više oslanja na derivaciju nego na slaganje. Više o tipološkim karakteristikama jezika vidi u Aikhenvald (2007: 7-11).

uticajima koji su došli kao posljedica jezičkih kontakata, mijenjala se i perspektiva iz koje su posmatrane složenice a time i stav naših lingvista o važnosti ovog tvorbenog načina. Cilj ovog rada je da kroz pregled domaće literature ukaže na promjene koje su se u određenom periodu u našoj lingvistici desile kad je riječ o prirodi i značaju tvorbenog načina slaganja u odnosu na druge načine tvorbe riječi, kao i o promjenama u tipovima i produktivnosti nekih tvorbenih obrazaca slaganja. Rad počiva na pretpostavci da se kod naših gramatičara tokom vremena značajno promijenilo razumijevanje prirode slaganja i njegovog značaja u okviru tvorbe riječi, a da su za to, pored razvoja srpske lingvistike i širenja lingvističkih učenja iz drugih kulturnih centara, zaslužni i uticaji drugih jezika preko kojih su u srpski jezik unijeti novi tvorbeni obrasci i to: imenica + imenica i subordinativne endocentrične složenice.

Početke izučavanja tvorbe riječi u srpskom jeziku vežemo za prvu polovinu 19. vijeka, dok je još trajala borba Vuka i njegovih sljedbenika za standardizaciju srpskog jezika i neposredno poslije toga. Srpska nauka o jeziku, dakle, bila je na svojim počecima i jezik je najprije trebalo opisati. *Pismenica serbskoga jezika*, prva gramatika srpskog jezika pisana na narodnom dijalektu, koju je u Beču 1814. godine izdao Vuk Stefanović Karadžić, posvećena je glasovnom sistemu srpskog jezika te sistemima konjugacije i deklinacije koji su prilagođeni srpskom narodnom govoru, dok tvorba riječi nije posebno obrađivana. Nešto kasnije, međutim, u svesci časopisa *Danica* za 1828. godinu, koji je pokrenuo u Beču, Vuk je dao prikaz tvorbe riječi u srpskom jeziku gdje je sve riječi po etimologiji razdijelio na „korene, proizvodne i složene“ (1828: 96-135). Od složenih riječi prikazao je imenice i pridjeve. Ne operiše terminom osnova, ali složenice klasifikuje osim prema morfološkoj pripadnosti njihovih dijelova i prema prisustvu ili odsustvu nastavaka. Tako već Vuk, uočavajući da drugi element složenice može biti bez ikakvog nastavka (*stonoga*, *krvolok*), sa dodatim *-a* (*kolovođa*, *drvodjelja*) ili sa dodatim „cijelim proizvodnim slogom“ (*dvonožac*, *mišolovka*), naslućuje vrijednost nultog sufiksa u okviru paradigme srpskih složeničkih tipova.

U najbrojnije složenice Vuk ubraja one s prijedlozima (*besposlica*, *poklon*, *predgovor*, *susnežica*), koje danas uvrštavamo u prefiksaciju.² U posebnu grupu izdvaja složenice kod kojih se na glagol u

² Pojam prefiksa se, inače, u našoj nauci o tvorbi riječi javlja relativno kasno i sporadično, a i tad su prefiksi obično poistovjećivani sa prijedlozima, dakle sa samostalnim rječima, zbog čega je prefiksacija kod naših gramatičara dugo svrstavana u slaganje.

„nakloneniju povelitelnom“ nastavlja imenica (*vucibatina, gladibrk, mrsipetka*). On je, dakle, već tada sasvim ispravno prepoznao imperativne složenice, koje su kod kasnijih autora različito tumačene što u smislu porijekla odnosno prirode prvog člana što u smislu tumačenja značenja takvih složenica.³

Vuk je, međutim, u narodnom govoru prepoznao i novi obrazac građenja složenica bez spojnog samoglasnika (sveze), čiji drugi dio može stajati kao samostalna riječ (današnje polusloženice), ali nije znao šta bi s njima jer se nisu uklapale niti u jedan od obrazaca građenja složenica koje je on opisao. U prikazu tvorbe riječi koji je dao u *Danici* Vuk navodi samo četiri primjera: *nadžakbaba, paunpero, duvankesa i sandalgaće*, međutim, u *Rječniku* iz 1818., a naročito u njegovom drugom izdanju iz 1852., primjera ovako građenih riječi ima mnogo više: *avli-marama, hazna-odaja, zejtin-tane, efendi-kadija, čitluk-sahibija, čekmek-ćuprija, srma-džuzdan...* (Peco: 1987:15-172). Sve one su zajedno sa stotinama drugih riječi turskog porijekla (prostih i izvedenih) u narodni govor ušle za vrijeme viševjekovne vladavine Osmanskog carstva na ovim prostorima, dakle, u direktnom kulturnom kontaktu. Slaganje je izrazito produktivan način stvaranja novih riječi u turskom jeziku, a zajedničko svim tvorbenim obrascima slaganja je upravo ono što ove tvorenice izdvaja od tradicionalnih srpskih složenica – izostanak spojnog morfema, sveze, odnosno spojnog samoglasnika.⁴ Dijelom zbog društvenih okolnosti a dijelom i zato što su pozajmljenice često dosta efemerna kategorija riječi, većina ovih složenica je iščezla iz srpskog jezika. Tvorbeni obrazac imenica + imenica je, međutim, opstao i, kako ćemo vidjeti u nastavku, pod uticajima drugih jezika dosegao značajan nivo produktivnosti.

Đura Daničić, Vukov sljedbenik i saradnik, u svoje *Osnove Srpskog ili Hrvatskog jezika* iz 1876. godine uveo je i detaljno razradio termine osnova, korijen i nastavak. To djelo je, sasvim u skladu sa lingvističkom naučnom orijentacijom koja je prevladavla u 19. vijeku u Evropi, imalo izrazito istorijsku dimenziju⁵ pa je Daničić i korijene i sufikse odnosno nastavke davao ne u srpskom već u njihovom

³ Belić (1949:38) a naročito Stevanović (1986:412) insistiraju da je prvi dio takvih složenica imperativ, dok, npr. Babić ni ne razmatra tu mogućnost. Kad je u pitanju tumačenje njihovo, Maretić (1899: 364-365) iščitava ne značenje imperativa, već participa sadašnjeg ili prošlog; Babić (2002: 373) samo ističe njihovu negativnu konotaciju, dok Stevanović opširno diskutuje o imperativnom porijeklu i imperativnom značenju njihovog prvog dijela.

⁴ Više o tvorbenim obrascima slaganja u turskom jeziku vidi u Čaušević (1996: 445).

⁵ Više o karakteristikama nauke u 19. vijeku vidi u Ivić (1996: 55-63).

pretpostavljenom indoevropskom obliku. U svom radu oslanjao se mahom na prvi i treći svezak Fickovog *Uparednog rječnika indogermanskih jezika*, koji su štampani dvije godine ranije. Složenice Daničić na samom početku knjige pominje samo uzgred (razvrstavajući ih prema tome kako su postale - od osnova ili korijena) jer drži da je nastavak riječi ipak glavni njihov dio, pa ih već prema nastavku i svrstava među ostale proste i izvedene riječi (1876: 1-2).

Oprilike u isto vrijeme jedan od najistaknutijih slovenskih filologa Franc Miklošič objavio je svoje kapitalno djelo *Uparedna gramatika slovenskih jezika* u 4 toma, u čijoj drugoj knjizi nalazimo poglavlje posvećeno tvorbi riječi. Miklošič (1875: 377-379) je u izučavanje srpskih složenica takođe unosi lingvističke poglede i učenja koji su tada bili aktuelni u Evropi. On, na primjer, jasno razlikuje složenice prema sintaksičkom odnosu njihovih dijelova na koordinativne i subordinativne i, budući dobro upoznat sa učenjima o indoevropskom jeziku, koji je u evropskim lingvističkim krugovima postao predmetom intenzivnih proučavanja, daje primjere indoevropskih tvorbenih modela (dvandva, bahuvrihi, tatpuruša i sl.), koje će kao orjentir u klasifikaciji složenica u većini evropskih jezika ostati do danas.

Primjere koje je Vuk samo uzgredno naveo kao izuzetak od uobičajeng pravila slaganja pomoću spojnog *o* Miklošič izdvaja kao poseban tvorbeni tip (*Zusammenrückung*), tj. jukstapoziciju. Ovaj i drugi njegovi radovi (Miklošič 1864.) pruža nam koristan uvid u uticaje drugih jezika na obrazovanje složenica jer za svaki opisani tip daje primjere sa naznakom jezika iz koga su potekle. Tu, između ostalog, vidimo da su u grupi *Zusammenrückung* podgrupa *Nomen + Nomen* najbrojniji primjeri gdje je jedan dio riječ turskog porijekla. Miklošič primjećuje i da neke od ovih oblika karakteriše akcenatska samostalnost oba elementa izraza, ali budući da u *Zusammenrückung* ubraja i današnje sraslice (*očenaš, lestedaj, sebeznao*) i polusloženice (*bugar-kabanica, ljiljan-listak, šarplanina*), ovu odliku još ne vidi kao razlikovno obilježje između dvije grupe složenica.

Otomanskog carstva je početkom 20. vijeka ipak nestalo a sa njime i intenzivnog priliva turcizama u srpski jezik. Međutim, tvorbeni obrazac imenica + imenica bez spojnog samoglasnika ostao je u srpskom jeziku i ubrzo se počeo široko koristiti za preuzimanje njemačkih složenica. Naime, premda su srpsko-njemački jezički kontakti daleko stariji, svoj vrhunac dosegli su u 18., 19., i početkom 20. vijeka. Razvoj srpskog društva u Vojvodini (koje se tu našlo nakon Velike seobe Srba) i njegovo uključivanje u kulturne i civilizacijske tokove zapadne Evrope

doveli su do potrebe za leksičkim inovacijama, što je otvorilo put velikom broju stranih riječi, naročito njemačkih, u govorni narodni a kasnije i u književni srpski jezik (Milanović 2002: 105).

Osim prostog preuzimanja njemačkih riječi, koje su bivale više ili manje fonološki i morfološki integrisane u srpski jezik, često se pribjegavalo drugim mogućnostima: preuzimanjem odgovarajućih riječi iz drugih slovenskih jezika, naročito iz češkog, i kalkiranju – reprodukovanju, odnosno preslikavanju stranog tvorbenog izraza pomoću jedinica domaćeg jezika. Kalkiranje je viđeno kao kompromisno rješenje kojim se jezik „bogati na leksičkom i semantičkom planu, a pritom zadržava vlastitu izražajnu samosvojnost”, pa su za njim naveliko posezali hrvatski „leksikografi strogih purističkih nazora” u 19. vijeku poput Drobnića, Šuleka, Veselića, Voltića i drugih (Turk i Pavletić: 2002: 272).

Germanški jezici subordinativne endocentrične složenice grade sa, za slovensko oko i uho, gotovo nepodnošljivom lakoćom. Za kalkiranje, tj. za tvorbu jedne prevedenice potrebna je, kako ističe Rammelmeyer, „morfematska analiza uzora i njegov prijenos u odgovarajuće vlastite morfeme”... , pri čemu dolazi do „konfrontacije sistema tvorbe riječi obaju jezika...” (1977: 292). Rammelmeyer tvrdi da su se kao posljedica te konfrontacije u srpskom jeziku javila tri nova obrasca slaganja:

1. pridjevska osnova + spojnik + imenica (nesufigirana): *blagostanje* (njem. Wohlstand), *velegrad* (njem. Grosstadt), *novogradnja* (njem. Neubau);
2. imenička osnova + spojnik + imenica (nesufigirana): *parobrod* (njem. Dampschiff), *vidokrug* (njem. Gesichtskreis), *strahovlada* (njem. Schreckensherrschaft) i
3. imenica + spojnik + gl. osnova + Ø sufiks: *krvotok* (njem. Blutumlauf), *časopis* (njem. Zeitschrift), *kišobran* (njem. Regenschirm).

Odstupanja od tradicionalnih srpskih složenica ogledaju se na morfološkoj i semantičkoj ravni:

- Kod prva dva obrasca drugi element je nesufigirana imenica koja može da stoji kao samostalna riječ, što se kosi sa pravilom slaganja u srpskom jeziku prema kome „druga reč u složenoj reči ne može biti ujedno i prosta samostalna reč” (Živanović 1887: 270), već mora biti riječ

izvedena bilo realizovanim bilo nultim sufiksom kakve su npr. *debelokožac, vukodlak*;⁶

- Složenice građene po navedenim obrascima su endocentrične, pri čemu je drugi član semantički centar složenice. Uglavnom su to determinativne, a ponekad i rekcijske endocentrične složenice. Kod trećeg navedenog tipa tvorbeni model je formalno isti kao i kod tradicionalnih srpskih složenica, ali je semantički centar unutar a ne izvan složenice.

Od obilja semantičkih tipova kojima su se, prema Zettu (1968: 105), odlikovale tradicionalne srpske složenice (nomina agentis: *kotlokrpa, klasober*, nomina instrumenti: *kolomaz, rukodrž*, nomina loci: *sjenokos, vodopoj*, nomina temporis: *listopad*, nomina rei actae: *rukotvor, rukosad*), nove složenice su mahom nomina actionis ili actus: *vodopad* – voda pada, prema njem. Wasserfall, *zemljotres* – zemlja se trese, prema njem. Erdbeben i sl.

Zbog navedenih odstupanja složenice građene po ovim obrascima kod gramatičara, naročito srpskih, nailazile su na veliki otpor bivajući označene kao nepravilne, nakaradne i sl., ali su kasnije, kako ćemo vidjeti u nastavku rada, ipak prihvaćene.

I ostali gramatičari koji su se bavili tvorbom riječi u srpskom jeziku na prelazu 19. u 20. vijek primarno su se bavili sufiksacijom, dok su se složenica doticali takoreći usput, opisujući njihove pojavne oblike, bez upuštanja u diskusiju o samoj prirodi slaganja. Tomo Maretić, na primjer, u uvodnom dijelu poglavlja o tvorbi riječi uopšte ne pominje slaganje, već ističe da „kako u svim drugim srodnim jezicima tako se i u hrvatskom ili srpskom riječi sastoje u dvome: u korijenu i u nastavku (jednome) ili u nastavcima (ako ih je više od jednoga)“ (1899: 292). Ipak, nakon iscrpnog popisa sufiksa, njihovih značenja i primjera daje jedno kratko poglavlje o složenim imenicama i pridjevima, dok složene glagole samo pominje u okviru tvorbe glagola, navodeći tek nekoliko primjera (Maretić 1988: 381-382).

Maretić, kao ni njegovi prethodnici, nije definisao sam pojam složenice niti je razmatrao način njihovog postanka, nego svoje kratko poglavlje o složenicama bez ikakvog uvoda započinje podjelom složenih imenica i pridjeva na četiri vrste. Kriteriji na kojima temelji svoju

⁶ Ako u složenici druga riječ i postoji kao samostalna, onda, prema Živanoviću (1887: 270) i Beliću (1949: 41-42), složenica ne može predstavljati zbir značenja svojih dijelova, već mora značiti ime nečemu. Tako *velevlast* ne bi mogla značiti *velika vlast* već nešto drugo.

klasifikaciju su dosta raznorodni i u njima se ogledaju uticaji ne samo Vuka i Daničića, već i Miklošiča, pa je i sama klasifikacija konfuzna i nedosljedna.

U svojoj *Gramatici srpskohrvatskog jezika* iz 1914. godine Leskien, jedan od utemeljitelja pokreta mladogramatičara, u dijelu o tvorbi riječi takođe se primarno bavio sufiksacijom. Od složenih riječi opisane su samo one imeničke i pridjevske, dok glagolske složenice nisu niti pomenute. Ni Leskien (1914: 322) ne nudi preciznu definiciju složenice, već poglavlje započinje podjelom prema morfološkoj pripadnosti i završnom glasu prvog dijela. Kao i kod gramatičara prije njega, i u njegovoj klasifikaciji ostatak čine složenice čiji se prvi dio završava na konsonant, a koje su preuzete iz drugih jezika, naročito turskog, ili su građene po uzoru na strane tvorbene obrasce (npr. iz njem.: *obor-knez*) (Leskien 1914: 322-323).

Prvi naš lingvista, koji se osim klasifikacijom složenica bavio i pitanjem njihovog postanka, bio je Aleksandar Belić. Dio njegovih univerzitetskih predavanja iz savremenog srpskohrvatskog jezika, sakupljenih pod nazivom *Nauka o građenju reči* i objavljenih 1949. godine, sadrži i poglavlje o složenicama, koje, premda dosta šturo, donosi neka razmatranja kako o okolnostima pod kojim nastaju složenice tako i o porijeklu spojnog vokala. Svoje stavove po ovim pitanjima, međutim, Belić je detaljnije obrazložio, a donekle i korigovao, u svom kapitalnom djelu *O jezičkoj prirodi i jezičkom razvitku*, u kome iznosi svoje teorijske poglede na jezik.

Složenica, prema Beliću, može nastati kada se jedinstvo značenja ili jedinstvo funkcije, koje inače postoji u svakoj sintagmi, osjeti dovoljno jakim da počne da se doživljava kao jedna cjelina, tj. kao zasebna riječ: npr. *nazlobrz* sa značenjem *nesmotren* ili *budiboksnama* sa značenjem *koješta* (1958: 148). Ovu pretpostavku da složenice nastaju nekim procesom univerbacije formulisali su mladogramatičari, čiji je Belić bio predstavnik, i ona leži u osnovi njihovog učenja o postanku složenica.⁷

Jedinstvo značenja i jedinstvo funkcije, dakle, stvaraju samo povoljne uslove za razvitak složenice, dok neke druge okolnosti utiču na to da od sintagme zaista i postane složena riječ. Među tim okolnostima Belić naročito ističe promjenu značenja, jedinstvo akcenta i gubljenje ili

⁷ Teoriju o univerbaciji kao izvoru složenica formulisali su mladogramatičari krajem 19. vijeka, ali ona je u raznim vidovima ostala aktuelna do danas. Više o teorijama o nastanku složenica vidi u: Kastovsky 2009: 328-329.

javljanje nove sisteme oblika. Element promjene značenja je naročito važan za nastanak srpskih složenica jer, za razliku od drugih jezika (npr. njemačkog, u kome značenje sintagme i složenice može ostati isto: up. *Hausherr = Herr des Hauses*), u slovenskim su jezicima takve složenice potpuno nestale. (1958: 148-150)⁸

Belić se, prema tome, prvi bavio i pitanjem semantičke usmjerenosti složenica. Uveo je u našu lingvistiku pojmove „esocentrična“ i „eksocentrična“ složenica, ali insistira na „praktčnom pravilu“ da su sve složenice u srpskohrvatskom jeziku egzocentrične, tako da za one koje od tog pravila odstupaju smatra da „nisu dobro načinjene“ (up. *parobrod, vodopad, gradonačelnik, veroučitelj*) ili su pretrpjele sekundarnu promjenu značenja (kao *glavobolja* od *ono što donosi glavobolju do bol u glavi*) (1949: 41). Kasnije, međutim, svoje stavove djelimično koriguje, tako da prihvata mogućnost da značenje složenice ne mora da se pripisuje predmetima izvan nje, već može odgovarati zbiru značenja sastavnih dijelova „ukoliko su u slovenske jezike unesene pozajmice iz drugih jezika koji znaju za esocentrične složenice“ (Belić 1958: 150).

Sve složenice dijeli na one koje su dobivene srastanjem (*nazlobrz, budiboksnama*) i složenice sa spojnim vokalom, za koje kaže da predstavljaju samo starije srastanje, kad nije bilo zasebnih padeža i drugih oblika fleksije (*rukotvor, gluhonem*), a obje grupe dalje dijeli prema odnosu sastavnih dijelova na kopulativne i različite tipove determinativnih. U svojoj klasifikaciji mjesto složenicama iz turskog jezika nalazi u prvoj grupi, koju još naziva i „sintagmatskim složenicama novijeg doba“ (1949: 35).

Belić pravi i razliku između pravih složenica i složeno-sufiksalne tvorbe, koja se ponegdje naslućuje i kod njegovih prethodnika, ali ne nalazi poseban termin kojim bi označio ovu distinkciju, već kaže da „može složenica sačuvati oblik koji je imao sam izraz (*Banjaluka, očenaš*),... ali se može i prema novom smislu koji dobija složenica i sam izraz uobličiti, tj. dobiti zajednički nastavak za složenicu, koji odgovara njenom novom značenju.“ (na prst – *naprstak*, na dan – *nadnica* i sl.) (Belić 1949: 32).

⁸ Determinativne endocentrične složenice bile su izrazito česte u srpskoslovenskom jeziku, u koji su unošene kalkiranjem grčkih složenica uglavnom radi popunjavanja leksičkih praznina u oblasti duhovnosti i hrišćanstva. Npr. *bogomati, velikomučenik, psalmopojanje, sveštenomonah, zlosloviye* i sl. U svojoj studiji Nikitović (2004: 8) ističe da je u staroslovenskom jeziku svaka šesnaesta riječ složenca.

Jedan od najistaknutijih učenika Aleksandra Belića Mihailo Stevanović svoje stavove o postanku složenica, o kriterijima za definisanje složenica i polusloženica i o njihovoj klasifikaciji dao je u prvom tomu svog *Savremenog srpskohrvatskog jezika*. Poput Belića, on složenice definiše kao riječi koje nastaju srastanjem „dijelova rečenice ili cijele rečenice što su dugom, tradicionalnom upotrebom čvrsto međusobno sintaksički povezane“ (Stevanović 1986: 399). Kao preduslov za nastajanje složenica Stevanović ističe neophodnost nastanka izvjesnih promjena u tim skupovima riječi, i to najprije promjene značenja, promjene oblika, a zatim i promjene u akcentu i kvantitetu riječi.

Svođenje na jedan akcenat Stevanović u više navrata ističe kao presudan za nastanak složenica, između ostalog i zbog toga što je kao kriterij u literaturi do tog vremena bio zanemarivan, naročito nauštrb kriterija koji se odnosi na promjenu značenja. Tako kod toponima *Novi Sad*, iako je značenje potpuno izmijenjeno, nije dobivena složenica jer obje riječi čuvaju svoje posebne akcente (Stevanović 1986: 401).

Što se tiče uloge promjene značenja, Stevanović, polazeći od same narodne osnove jezika i od jezika Karadžića i Daničića, prihvata tezu da u prirodi srpskog jezika nije „nastajanje složenica od riječi koje stoje u tijesnoj međusobnoj vezi i određuju jedna drugu“ (Stevanović 1986: 403). Ipak, uvažavajući činjenicu da je razvitak srpskohrvatskog jezika opravdao i nešto slobodniju tvorbu složenica, on kao prihvatljive uzima složenice poput *kolodvor*, *velesila*, *zemljopis*, *vodopad*, *parobrod*, *vjeroučitelj*, *gradonačelnik*, *kišobran*, *zrakoplov*, *vremeplov* i sl., kojima su Maretić, Belić, Živanović i drugi „činili različite prigovore“, a koje danas osjećamo kao prave složenice.

Iako je svoja promišljanja o postanku složenica temeljio na radovima svojih prethodnika, prije svih Aleksandra Belića, Stevanović je pokazao izuzetnu pragmatičnost i razvijen osjećaj za objektivni opis jezika. Još jedan njegov značajan doprinos proučavanju tvorbenih modela u srpskom jeziku ogleda se u tome što je napravio jasnu razliku između složenica i oblika koje je nazvao polusloženicama. Na polusloženice, kao tvorbeni model koji je u srpski jezik preuzet iz turskog, ukazivano je, kako smo vidjeli, manje-više uzgred i ranije, ali ovi oblici nikad nisu detaljnije opisani niti adekvatno imenovani. Fokusiranje na ulogu promjene akcenta kod obrazovanja složenica, međutim, prirodno je ukazalo na dihotomiju između oblika koji su svedeni na jedan akcenat i onih kod kojih svaki dio čuva svoj akcenat.

Klasifikaciju složenica Stevanović vrši na osnovu nekoliko kriterija: prema značenju, prema vanjskom izgledu i prema sintaksičkom odnosu njihovih dijelova. Za nas je naročito važna diskusija vezana za značenjski kriterijum jer ilustruje promjenu u percepciji složenica. Prema značenju, dakle, Stevanović dijeli složenice na eksocentrične, čije je značenje „drukčije od onoga što su ga delovi njihovi imali pre srastanja u složenicu“, poput: *blagdan, plavokosa, Knešpolje*, a za koje kaže da potpuno odgovaraju prirodi srpskog jezika i esocentrične, koje ne odgovaraju prirodi srpskog jezika, o čemu svjedoči i njihova ograničena upotreba (Stevanović 1986: 406). U ove posljednje, pored *belobor, belojasen* (iz narodnih govora i kod pojedinih pisaca), svrstava i *gluhonem, jugoistok* i *starmali*, iz čega zaključujemo da kod Stevanovića pojam prisustva/odsustva glave, tj. centra još uvijek nije jasno odvojen od pojma kompozitivnosti značenja. Međutim, i pored tvrdnji o ograničenosti upotrebe i prirodi srpskog jezika, Stevanović priznaje da ne samo da su endocentrične složenice i polusloženice postale uobičajene u srpskom jeziku već se prema tim modelima grade nove koje „širinom upotrebe osvajaju sebi pravo postojanja“ (1986: 407).

Prema vanjskom izgledu, tj. prema tome da li se mogu rastaviti na svoje sastavne dijelove bez ostatka, Stevanović složenice dijeli na složenice nastale prostim srastanjem (između čijih dijelova nema nikakvog morfološkog znaka za vezu) i složenice sa spojnim samoglasnikom.

Za razliku od Stevanovića, Stjepan Babić u svojoj obimnoj knjizi o tvorbi riječi, čije je prvo izdanje izašlo 1986. godine, pravi razliku između tvorbe čistih složenica i složeno-sufiksalne tvorbe, ali posebno obrađuje samo ove prve, dok o složeno-sufiksnoj tvorbi govori u okviru pojedinačnih sufiksa i to: *-a, -ac, -je, -ka* i nultog sufiksa kod tvorbe imenica, te *-ski, -an/-ni* i nultog sufiksa kod pridjeva. Takav pristup ne samo da umnogome otežava korištenje knjige jer je slaganje obrađeno u više ili manje kraćim paragrafima na dvadesetak mjesta već dosta govori i o marginalnom značaju koji autor pridaje slaganju kao tvorbenom načinu u okviru cjelokupnog sistema tvorbe riječi.

Ipak, Babić je u svom radu načinio značajan iskorak za izučavanje tvorbe riječi po dva osnova. Prvi se odnosi na definiciju slaganja koja bitno odstupa od gledišta koji su zastupali Belić i Stevanović. On, naime, slaganje definiše kao takav način tvorbe u kome nova riječ nastaje od osnova dviju ili više riječi, od dviju ili više osnova (Babić 2002: 45). Međutim, više nego o definiciji složenice autor polemše o tzv. spojnem formantu, odnosno spojniku.

Drugi Babićev značajan doprinos ogleda se u tome što je dao cjelovit i sistematizovan pregled složeničkih tipova na koji se u opisu i izučavanju tvorbenog načina slaganja oslanjamo i danas. Prema načinu postanka Babić razlikuje nekoliko vrsta slaganja i to: čiste složence (*bratoubojstvo, kućepazitelj*), složence nastale složeno-sufiksalsnom tvorbom (*ženomrzac, častohlepan*), složence nastale srašćivanjem, tj. sraslice (*dangubiti, zburad*), polusložence (*rak-rana, spomen-ploča*), složence nastale prefiksalsnom tvorbom (*nečovjek, dobaciti*), složence nastale prefiksalsno-sufiksalsnom tvorbom (*zapećak, bezbrižan*) i složence nastale prefiksalsno-složenom tvorbom (*omalovažiti*) (2002: 45-50).

Dakle, za razliku od Belića i Stevanovića koji pojam slaganja ne razlikuju jasno od srastanja riječi, već slaganje objašnjavaju odnosno definišu srastanjem, Babić jasno izdvaja srašćivanje i polusložence u posebnu vrstu slaganja. Ipak, ovdje je potrebno ukazati na nedostatnost predložene definicije koja je previše restriktivna da bi obuhvatila sve navedene složeničke tipove.

Eugenija Barić je kao koautorka *Priručne gramatike hrvatskog književnog jezika* iz 1979. godine i *Hrvatske gramatike* iz 1997. godine obrađivala poglavlja koja se odnose na tvorbu riječi. Barić je u svom radu u mnogo čemu raskinula sa gramatičkom tradicijom svojih prethodnika. Poglavlje o tvorbi riječi započinje jednim relativno dugim uvodom u kome iscrpno opisuje pojmove kojima operiše u svom radu, a koji su tada bili relativno novi u našoj nauci o tvorbi riječi, kao što su tvorbeni uzorak, tvorbeno analiza, semantički uzorak, semantička analiza i sl. Njen pristup tvorbi riječi je strogo sinhronijski, pa sve tvorbene odnose među riječima koji više nisu vidljivi i veze među riječima koje nisu žive ne uzima u razmatranje, već ih upućuje na etimologiju. Iz takvog pristupa prirodno proizilazi modernija sistematizacija tvorbenih načina prema kojoj se prefiksacija konačno izdvaja iz slaganja riječi i, zajedno sa sufiksacijom, smješta u izvođenje. Barić je među prvima obrađivala i pojam vezanog leksičkog morfema, tj. vezane osnove (*avio-, foto-, -bus, -filija, -manija* i sl.).

Slaganje definiše kao tvorbeni način kojim od dviju riječi nastaje jedna (Barić 1997: 296). Odmah zatim pojašnjava da, iako su u tvorenici vidljivi dijelovi dviju riječi, ne smije se automatski zaključiti da se radi o složenci, već se mora posegnuti za preoblikom. Pod preoblikom, tj. preobličavanjem Barić podrazumijeva semantičku analizu riječi, odnosno „pretvaranje njenog izraza i sadržaja u niz riječi od kojih je barem jedna motivirala riječ koja se analizira“ (Barić 1997: 287). Preoblika će, dakle, razotkriti šta je bilo polazno u tvorbi: dvije riječi ili jedna složena riječ.

Npr. *vodovod* je složena riječ jer je u tvorbenoj vezi sa dvije riječi: sa *voda* i *voditi*, a *vodovodni* je izvedenica jer je u tvorbenoj vezi sa jednom riječju: sa *vodovod*. Prema tome, da bi riječ bila složenica, mora biti u tvorbenoj vezi sa dvjema riječima.

Kao drugi bitan kriterij za definisanje složenica Barić navodi jedan naglasak. Kao Babić, i ona u posebne tvorbene načine svrstava polusloženice i sraslice. Jedinstvo značenja, kriterijum koji je za autore koji su se ranije bavili definisanjem složenica navođen kao izuzetno bitan odnosno ključni, Barić takođe uopšte ne pominje niti se bavi semantičkom usmjerenošću složenica.

Iako su u svojoj *Gramatici srpskog jezika* autori Stanojčić i Popović slaganju posvetili relativno malo mjesta, definicija koju donose potvrđuje pomak u razumijevanju procesa slaganja koji su nagovijestili Babić i Barić u odnosu na gramatičare starije generacije. Slaganjem riječi autori označavaju „tvorbu reči procesom spajanja najmanje dve tvorbene osnove uzete od dveju reči (različitih ili istih vrsta), procesom svođenja njihovih akcenata na jedan akcenat; procesom eventualnog povezivanja spojnim vokalom (-o/-e) i uobličavanja gramatičkim nastavcima vrste u koju ulaze kao novonastale reči prema svojim motivnim rečima“ (Stanojčić i Popović 2011: 147), što je definicija koja je danas uglavnom prihvaćena u modernoj srpskoj lingvistici. Razumijevanje slaganja kao procesa spajanja odnosno kombinovanja tvorbenih osnova, korijena ili riječi leži u osnovi modernih definicija slaganja većine evropskih jezika, mada je zbog razlika među jezicima jednu univerzalnu definiciju slaganja nemoguće dati.⁹

Uočljivo je, dakle, da su stariji gramatičari kao npr. Belić i Stevanović slaganje shvatali kao spajanje odnosno srastanje riječi, a složenicu kao, kako ističe Klajn (2002: 6), neku vrstu okamenjene sintagme. Kod mlađih autora fokus se pomjera sa skupova riječi koji su dugom upotrebom bile čvrsto vezane, dakle sa ustaljenih sintagmi, na manje ili više slobodne kombinacije osnova odnosno korijenskih morfema. Tako koncipirana definicija dovoljno je široka da obuhvati i tradicionalne srpske složenice ali i one nastale prema novim obrascima.

Ivan Klajn je jedan od rijetkih autora koji je krajnje sistematično i detaljno opisao tvorbeni proces slaganja riječi, obuhvativši pritom sve vrste riječi u kojima se javljaju složenice. U prvom tomu *Tvorbe reči u savremenom srpskom jeziku*, koji se odnosi na slaganje i prefiksaciju,

⁹ Više o problemu definisanja tvorbenog načina slaganja vidi u *The Oxford Handbook of Compounding*, Chapter 1: Introduction: Status and Definition of Compounding. str. 4-19.

slaganju je posvećeno oko 170 strana. Pored iscrpnog prikaza dosadašnje literature o složenicama autor opširno diskutuje o ulozi spojnog vokala i različitim pristupima klasifikaciji složenica. Kritikuje definicije složenica koje su ponudili drugi autori, smatrajući ih nedovoljno preciznim, pri čemu se glavna zamjerka odnosi na to da se govori o kombinaciji dvije ili više osnova ili korjenskih morfema, ali ne i riječi, iako postoje brojne složenice čiji je jedan dio kompletna riječ npr. VREME-plov, MALO-krvan ili poljo-PRIVREDA, ruko-VODITI (Klajn 2002: 22). U ovu grupu spadaju i složenice građene prema nekim od tvorbenih tipova koji su uneseni u srpski jezik pod uticajima drugih jezika (pridjevska osnova + imenica, imenička osnova + imenica, te imenica + imenica). Iz njegove diskusije zaključujemo da složenicom smatra leksičko-morfološku jedinicu oblikovanu kao jednu cjelinu, koja uključuje riječ i osnovu ili dvije ili više osnova objedinjenih semantički, akcenatski i morfološki (2002: 22-23).

Zbog velike raznovrsnosti u sintaktičkim odnosima, koja otežava sveobuhvatnu i čvrstu klasifikaciju, Klajn, tragom podjela koje su dali Belić, Stevanović i Nikolić, složenice dijeli u dvije velike grupe: naporedne (koordinativne) i subordinativne (koje dalje dijeli na odredbene i rekcijske). Kod semantičke usmjerenosti složenica Klajn se drži podjele na egzocentrične i endocentrične onako kako ju je dao Blumfeld: dakle, složenice koje imaju istu funkciju kao i njihov centralni dio su endocentrične, dok tamo gdje niti jedan element nije funkcionalno ekvivalentan grupi kao cjelini (tj. tamo gdje ne postoji odrediv centar) imamo egzocentrične složenice (Klajn 2002: 37).

Za razliku od svojih prethodnika, prisustvo ili odsustvo spojnog vokala ne smatra za najvažnije obilježje na osnovu kojeg bi se vršila podjela složenica. I inače, Klajn naširoko diskutuje o spojnom vokalu i o drugim spornim pitanjima u okviru tvorbe riječi slaganjem poput imperativnih složenica ili pitanjima koja su do tada malo obrađivana kao što su složenice sa afiskoidima, skraćeničke složenice i slivenice.

U iscrpnom prikazu složeničkih tipova Klajn složenice grupiše prema vrsti riječi kojoj pripada cijela složenica, a dalje prema vrsti riječi pojedinačnih dijelova i prisustvu ili odsustvu sufiksa. U klasifikaciju su uključeni i iscrpno su opisani i svi tvorbeni tipovi koji su ovdje predstavljeni kao inovacije u tvorbenom sistemu slaganja. Za tip imenica + imenica bez spojnog samoglasnika, tj. za polusloženice Klajn, osim turskog i njemačkog, kao izvor navodi i engleski jezik (2002: 44-47). Imajući u vidu da je engleski jezik počeo da vrši intenzivniji leksički uticaj na srpski od druge polovine 20. vijeka, razumljivo je da su tek

gramatičari novije generacije mogli govoriti o eventualnim efektima anglicizama na sistem tvorbe riječi u srpskom.

Danas je, međutim, sasvim evidentno da je pomenuti tvorbeni obrazac, koji je u srpski sistem ušao posredstvom najprije turskih a kasnije i njemačkih složenica, dosegao novi nivo produktivnosti sa ulaskom složenih engleskih modela građenih po istom obrascu (o anglicizmima u srpskom više vidi u Prčić 2005: 177). Naše istraživanje, koje se bavi adaptacijom engleskih složenica u srpskom jeziku¹⁰, pokazuje da od oko 800 ispitanih anglicizama, koji su nastali od engleskih složenih modela, čak četvrtinu čine polusloženice. Među njima je većina polumotivisanih složenica gdje je drugi element odomaćeni anglicizam, dok je na prvom mjestu engleska riječ (*grejs-period, kol-centar, pet-šop, slot-mašina, spin-doktor, tribjut-bend* i sl.). Po uzoru na ovaj obrazac javljaju se u srpskom polusloženice koje nisu preuzete iz engleskog jezika, ali mahom sadrže bar jednu riječ engleskog porijekla: *auto-stop, tepih-centar, obrok-salatai* sl.

Zaključak

U radu smo nastojali prikazati promjene koje su se desile u izučavanju složenica i razumijevanju prirode tvorbenog procesa slaganja riječi u srpskoj i hrvatskoj lingvistici u protekla dva vijeka, naročito u kontekstu uticaja drugih jezika.

Tokom 19. vijeka izučavanje tvorbe riječi slaganjem svodilo se uglavnom na navođenje pojavnih oblika složenica. Uticaji evropskih lingvističkih krugova, koji su u tom periodu mahom bili zaokupljeni pokušajima rekonstrukcije indoevropskog prajezika, na izučavanje tvorbe riječi kod nas ogleдали su se u zadržavanju dijahronijske perspektive i u klasifikaciji tvorbenih modela prema sintaksičkom odnosu elemenata. Već tada je, međutim, pored tradicionalnih srpskih složenica primjećen novi tvorbeni obrazac (imenica + imenica bez spojnog samoglasnika), koji je unesen iz turskog jezika radi adaptacije turskih složenica. Kontakti između govornika njemačkog i srpskog jezika i sistematski rad na bogaćenju leksikona pak na tvorbu riječi slaganem ostavili su trag u

¹⁰ Istraživanje koje autorka sprovodi za potrebe izrade doktorske disertacije na temu: „Adaptacija engleskih složenica i njihov uticaj na tvorbeno obrasce slaganja u srpskom jeziku“, koja je prijavljena na Odsjeku za anglistiku Filozofskog fakulteta Univerziteta u Istočnom Sarajevu 2014. godine.

obliku novih tvorbenih obrazaca, preuzetih kalkiranjem njemačkih složenica.

Gramatičari prve polovine 20. vijeka dali su prve teorijske postavke o procesu nastanka složenica, koje su razumjeli kao srastanje ustaljenih nizova riječi u jednu cjelinu. Kao ključne okolnosti pod kojima od sintagme postaje složenica isticali su ujednačavanje akcenta i promjenu značenja, zbog čega su insistirali na tome da su sve ili gotovo sve složenice u srpskom jeziku egzocentrične. Otuda su složenice koje su građene mahom prema njemačkim modelima (endocentrične subordinativne složenice) odbacivali kao nepravilne. Međutim, uprkos ograničenjima koja je nametao domaći sistem, raširenost ovakvih složenica rezultirala je njihovim prihvatanjem, tj. unošenjem novih tvorbenih obrazaca u tvorbeni način slaganja u srpskom. Četiri nova tvorbeni tipa koja su tako ušla odnosno koja su se razvila u srpskom odnosno hrvatskom jeziku su: 1) Imenica + imenica bez sposjnog samoglasnika (*akten-tašna*, *štaub-šećer*), 2) pridjevska osnova + imenica (*malograđanin*, *velegrad*), 3) imenička osnova + imenica (*sluzokoža*, *kolodvor*) i 4) imenička osnova + glagolska osnova + nulti sufix (*zemljotres*, *vremeplov*).

Kod mlađih autora fokus se pomjera sa skupova riječi koji su dugom upotrebom bile čvrsto vezane, dakle sa ustaljenih sintagmi, na manje ili više slobodne kombinacije osnova, korijenskih morfema pa i riječi, što je omogućilo preciznu i sveobuhvatnu klasifikaciju, u kojoj su polusloženice, sraslice i čiste složenice jasno izdvojene od ostalih tvorbenih modela. Kriterijum promjene značenja, zbog ulaska u sistem subordinativnih endocentričnih složenica, izgubio je na značaju, a pri klasifikovanju složenica uvodi se i podjela prema semantičkoj usmjerenosti na endo i egzocentrične složenice.

Od novih tvorbenih obrazaca koji su uneseni pod uticajem drugih jezika, naročito produktivnim pokazale su se polusloženice, koje su u zadnjim decenijama zbog svoje praktičnosti postale najčeće sredstvo u adaptaciji engleskih složenih modela, što je, naposljetku, dovelo i do pojave ovog tvorbenog obrasca i izvan procesa pozajmljivanja.

Literatura

- Aikhenvald, A. (2007). Typological distinctions in word-formation. In: *Language Typology and Syntactic Description*, Vol. III Grammatical Categories and the Lexicon. Edited by Timothy Shopen, Cambridge University Press, 1-65.

- Babić, S. (2002). *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*. Treće, poboljšano izdanje. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Barić, E. et al. (1997). *Hrvatska gramatika*. drugo promijenjeno izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
- Belić, A. (1949). *Savremeni srpskohrvatski književni jezik, II deo: Nauka o građenju reči*. Beograd: Naučna knjiga.
- Belić, A. (1958). *O jezičkoj prirodi i jezičkom razvitku, lingvistička ispitivanja*, I knjiga, drugo izdanje. Beograd: Nolit.
- Čaušević, E. (1996). *Gramatika suvremenog turskog jezika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Daničić, Đ. (1876). *Osnove srpskoga ili hrvatskoga jezika*. Biograd: Državna štamparija. Dostupno na: <https://archive.org/details/osnovesrpskogai00danigoog/page/23/mode/2up?view=theater>
- Ivić, M. (1996). *Pravci u lingvistici*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Kastovsky, D. (1966). Diachronic perspectives. In: *Oxford Handbook of Compounding* (Lieber R. and P. Štekauer, eds.), Oxford University Press, 323-340.
- Klajn, I. (2002). *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku, prvi deo, slaganje i prefiksacija*. Beograd.
- Leskien, A. (1914). *Grammatik der Serbocroatischen Sprache, 1 Teil, Lautlehre, Stammbildung, Formenlehre*. Heidelberg.
- Lieber, R. and P. Štekauer (2009). Introduction: Status and Definition of Compounding. In: *Oxford Handbook of Compounding* (Lieber R. and P. Štekauer, eds.), Oxford University Press, 4-18.
- Maretić, T. (1899). *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: štampa i naklada knjižare L. Hartmana.
- Miklosich, F. (1864). Die Nominale Zusammensetzung im Serbischen. *Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse*, 13, 1, [1]. Wien. Dostupno na: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015080327615&view=1up&seq=7&skin=2021>
- Miklosich, F. (1875). *Vergleichende Grammatik der Slavischen Sprachen*. Zweiter Band: Stammbildungslehre. Wien: Wilhelm Braunmüller. Dostupno na: https://books.google.ba/books?id=46KOfVvXelcC&printsec=frontcover&dq=Miklo%C5%A1i%C4%8D+Vergleichende+Grammatik+der+slavischen+Sprachen&hl=en&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=Miklo%C5%A1i%C4%8D%20Vergleichende%20Grammatik%20der%20slavischen%20Sprachen&f=true
- Milanović, A. (2010). *Kratka istorija srpskog književnog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Nikitović, Z. (2004). *Složenice u u originalnim srpskoslovenskim djelima sakralnog karaktera*. Univerzitet u Banjoj Luci, Filološki Fakultet.
- Peco, A. (1987). *Turcizmi u Vukovim rječnicima*. Beograd: Vuk Karadžić

- Prčić, T. (2005). *Engleski u srpskom*. Novi Sad: Zmaj.
- Rammelmeyer, M. (1977). Njemački leksički kalk i tvorba riječi u srpsko-hrvatskom jeziku. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 1: 291-304.
- Stanojčić, Ž. i Lj. Popović (2011). *Gramatika srpskog jezika za gimnazije i srednje škole*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Stefanović Karadžić, V. (1814). *Pismenica serbskoga jezika*. Dostupno na: http://www.digitalna.nb.rs/wb/NBS/RukopisiIKnjige/SD_02F04265A5384CE4D4DAEFE93E800D67?fullscreen#page/0/mode/1up
- Stefanović Karadžić, V. (1818). *Srpski rječnik istolkovan njemačkim i latinskim riječima*. Dostupno na: <https://books.google.ba/books?id=I8ozAQAAAMAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
- Stefanović Karadžić, V. (1828). Glavna svršivanja suštesvitelni i prilagatelni imena u Srpskom jeziku. U: *Danica, zabavnik*. (izdao Vuk Stef. Karadžić), Beč: štamparija Jermenskoga namastira. Dostupno na: <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=numerated&id=4&m=2#page/3/mode/1up>
- Stefanović Karadžić, V. (1852). *Srpski rječnik istumačen njemačkijem i latinskijem riječima*. Beč: Štamparija jermenskoga namastira. Dostupno na: <https://www.scribd.com/doc/68240726/Vuk-Stefanovic-Karadzic-Srpski-rjecnik-1852>
- Stevanović, M. (1986). *Savremeni srpskohrvatski jezik (gramatički sistemi i književnojezička norma), I deo: Uvod, fonetika, morfologija*, Peto izdanje. Beograd: Naučna knjiga.
- Turk, M. i Pavletić, H. (2002). Kalkovi u hrvatskim dvojezičnim i višejezičnim rječnicima. *Filologija* 38-39: 263-273.
- Zett, R. (1968). O problematici složenica tipa „nogomet“. *Jezik. Časopis za kulturu hrvatskog književnog jezika* 16/4: 105-110.
- Živanović, J. (1887). Branič srpskog jezika U: *Stražilovo*, broj 17, god III, Novi Sad, 269-271.

Ninoslava Radić

ON SHIFTS IN UNDERSTANDING THE NATURE OF COMPOUNDING IN SERBIAN LINGUISTICS IN THE 19th AND 20th CENTURY

Summary: Compounding has been given a scanty treatment in Serbian linguistics for a long time, especially compared to other word-formation processes, such as derivation. The scope of studying of compounding, however, has gradually widened and discernible shifts in understanding the nature of the process followed. The idea put forward in this paper is that the shifts in perception of compounding in Serbian linguistics came as a result not only of developments in Serbian linguistic thought and of teachings of European linguistic circles, but of adopting into Serbian certain

compounding types from other languages, notably compounding type noun + noun without linking vowel (adopted from Turkish, later from German and English) and endocentric compound calques from German language.

Key words: compounding; compound types; exo/endocentric compounds, calques, semi-compounds